

Toimijoiden Karjala – havaintoja ylirajaisesta unelmasta

Suomen Pohjois-Karjalan ja Venäjän Karjalan tasavallan välisen yhteistyön perinteet ja juuret ulottuvat Neuvostoliiton aikaan. Yhteistyö tarkoitti tuolloin satunnaisia vierailuja sekä rauhan, ystävyyden ja yhteistyön julistuksia. Reitit kulkivat Leningradin kautta, ja matka oli pitkä. Neuvostoliiton muututtua Venäjäksi julkinen valta Suomessa näki yhteistyössä uusia mahdollisuuksia. Valtio ohjasi alueellisia toimijoita kartoittamaan yhteistyön mahdollisuuksia eri aloilla ja punomaan yhteistyön verkkoja rajan yli. Itä-Suomi ei ollut ainoa yhteistyön mahdollisuuksista kiinnostunut alue, vaan myös muualta Suomesta yhteistyön potentiaali nähtiin vahvana. Valtion ohjaus tarkoitti myös rahaa.

Pohjois-Karjalassa toimijat niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannella sektorilla kiinnostuivat yhteistyön tarjoamista mahdollisuuksista ja valtion rahavirroista. Tutkimushankkeessa *Toimijoiden Karjalat: 30 vuotta rajat ylittävää vuorovaikutusta Pohjois-Karjalassa* olemme haastatelleet eri alojen toimijoita, jotka ovat olleet mukana toteuttamassa ja kehittämässä yhteistyötä rajan yli Venäjän Karjalaan. Nostamme nyt esiin haastatteluisia tulleet näkökulmia siitä, miten yhteistyö alkuaan rakentui ja miten toimijat yhteistyön sattumuksineen kokivat. Haastateltavien kertomuksista rakentuu yhtenäinen tarina, jossa toistuvat rajan ylittämisen hankaluus, kylmyys ja huonot tiet, mutta myös lämmin vastaanotto, yksittäiset arjen sankarit ja yhteistyöstä hyötyjään hakeneet ”suharit”. Päälimmäisenä on silti se vahva usko ja luottamus niihin mahdollisuuksiin, mitä yhteistyö tarjosi. Pohjois-Karjalalle se tarkoitti henkistä murrosta, kun yksi ilmansuunta konkreettisesti avautui. Ihmiset eivät enää kokeneet elävänsä pussinperällä, vaan keskellä muutosta, kuten haastateltavat kertoivat.

Pohjois-Karjalassa keskiasteen koulutuksessa Karjala-yhteistyö nähtiin heti mahdollisuutena, jota valtion innoittamana lähdettiin paikallisesti kehittämään. Valtimon Metsäkoulu (nykyinen Riverian Valtimon yksikkö) oli yksi alkuaikojen ensimmäisistä toimijoista, joka 1990-luvulla suuntasi Venäjälle ja haki aktiivisesti yhteistyökumppaneita. Oppilaitoksessa

tehdyt haastattelut osoittavat, että alkuun panevana voimana oli yhden tai kahden keskeisen henkilön vahva visio ja riittävä venäjän taito, joka tarkoitti kielen tuntemuksen ohella myös tapakulttuurin hallintaa. Venäjä oli metsäkoululle avain, joka opetti kansainvälisyyttä ja avasi portit myös muualle maailmaan. Tällä hetkellä raja on kiinni, mutta Valtimon metsäkoulu on arvostettu metsäalan oppilaitos, jonne tulee opiskelijoita ympäri maata ja yhteistyötärjouksia eri puolilta maailmaa. Ilman Venäjää tätä ei olisi.

Myös Lieksan kauppaoppilaitos lähti Venäjälle. Yksi haastateltava kertoi, kuinka suomalaiset toimijat lähtivät rohkeasti, mutta omista lähtökohdistaan käsin, ja kuinka venäläinen todellisuus oli toista. Yhteistyöstä vastannut kouluttaja-opettaja kertoo, kuinka hän päivän markkinoinnista luennoituaan kysyi opiskelijoilta, olisiko heillä kysymyksiä. Kaksi erilaisista maailmaa paljastui, kun opiskelija kysyi: ”Kyllä me tämän markkinoinnin ja myynnin idean ymmärrämme, mutta mistä me saamme niitä myytäviä tavaroita?” Venäjällä elettiin Neuvostoliiton hajoamisen jälkeistä taloudellisen epävakauden ja tavarapulan aikaa, eikä etenäkään Venäjän Karjalassa tavaraa ollut. Avautuneen rajan yli Venäjälle lähdettiin innolla, mutta varsin hatarilla pohjatiedoilla siitä, millaista yhteiskunnan todellisuutta siellä elettiin.

Metsäkoululla kerrotaan tarinaa siitä, kuinka koulutuksessa piti ottaa huomioon venäläisen metsäinfrastruktuurin erilaisuus. Metsäautoteitä ei ollut, koko puunkorjuuketju toimi toisin, ja myös itse metsä oli hyvin erilainen kuin Suomessa. Markkinat olivat kuitenkin olemassa ja metsäkoneiden valmistajia ympäri maailmaa tulossa Karjalan metsiin. Metsäkonekoulun opetuksella oli kysyntää, ja haastateltavat kertoivat yllättyneensä, kun he hotellin aamiaispöydässä näkivät länsisuomalaisen metsäkoulun johtoa ja samat miehet myöhemmin päivällä jonottamassa samojen virkamiesten ovilla tasavallan hallinnon käytävillä mahdollisia yhteistyösopimuksia laatimassa. Kilpailu oikeista nimistä ja pyöreistä leimoista papereissa oli ilmeinen.

Suomalaisten suhdetta Venäjään on leimannut oleellisesti kysymys siitä, voiko laajaa Venäjänmaata ymmärtää tai käsittää. Tämä mielikuva oli mukana myös pohjoiskarjalaisilla toimijoilla, kun he lähtivät rakentamaan Venäjä-yhteistyötä lähialueyhteistyön kautta. Haastateltavat kertovat, että maantieteellisesti läheiset Sortavala ja Petroskoi olivat heille riittävän konkreettisia ja rajattuja toiminnan kohteita. Haastattelemamme alkuvaiheen yhteistyön promootorit painottivat, että ne olivat tutuimpia, joten yhteistyötä tuntui olevan helpompi rakentaa juuri niihin.

Venäjän merkitys Suomen taloudelle nähtiin koko maassa, mutta erityisesti tämä potentiaali nähtiin mahdollisuutena raja-alueilla, kuten Pohjois-Karjalassa. Kärjistetysti voisi jopa sanoa, että 1990-luvun lamasta selvittiin tietyillä Pohjois-Karjalan maaseutualueilla nimenomaan Venäjä-yhteistyön ansiosta. Joillakin paikkakunnilla, kuten Tohmajärvellä, se oli raja-aseman ansiota. Yhteistyö kuitenkin kannatteli myös monen maaseutupaikkakunnan keskiasteen oppilaitoksia, millä oli huomattava vaikutus kuntatalouteen.

Raja-alueyhteistyön 1990-luku oli vilkasta yhteistyön rakentamisen aikaa. Toimijoita, niin yritysten, järjestöjen kuin julkisen vallan edustajia, yhdisti into Venäjä-yhteistyötä kohtaan. Venäjä nähtiin potentiaalina, taloudellisen kasvun mahdollistajana ja Pohjois-Karjalassa eläteltiin toiveita omasta talousalueesta, harmaista passeista ja avoimesta kaupasta.

Tällä hetkellä Venäjä-yhteistyön puolestapuhujia ei monta ole. Venäjän Ukrainaankohdistama hyökkäyssota on tehnyt Venäjän kanssa tehtävästä yhteistyöstä poliittisesti epäkorrektin puheenaiheen. Ylirajainen elämä ja siihen liittyvä institutionaalinen yhteistyö ovat olleet

kolmen vuosikymmenen ajan keskeinen osa itäsuomalaista arkea ja kehittyvää elinkeinoelämää, jonka varaan alueella on rakennettu tulevaisuususkkoa. Itä-Suomessa on mahdotonta kieltää alueen maantieteellinen sijainti, Aasiaan ja Eurooppaan on edelleen pidempi matka kuin Venäjän lähialueille.

Ismo Björn

Kirjoittaja toimii erikoistutkijana Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksella. Hän tutkii Suomen ja Venäjän rajaseutua ja muistin politiikkaa historian näkökulmasta.

Pirjo Pöllänen

Kirjoittaja toimii tutkijana Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksella. Hän tutkii rajaa, raja-aluetta ja muuttoliikkeitä hyvinvointivaltion kehikossa.